

Źródło: www.fotolia.com

KURS

Zasady prowadzenia spraw
kadrowo-płacowych

MODUŁ

Sporządzanie dokumentów w sprawach
emerytalno-rentowych pracowników

3 Sporządzanie dokumentów w sprawach emerytalno-rentowych pracowników

3.1 Charakterystyka świadczeń emerytalno-rentowych¹

Cechą charakterystyczną świadczeń emerytalno-rentowych jest zabezpieczenie środków do życia w przypadku:

- starości, tj. dożycia wieku, który niekorzystnie wpływa na zdolność do samodzielnego zdobywania środków utrzymania (**emerytury**);
- niezdolności do pracy zarobkowej (**renty z tytułu niezdolności do pracy**);
- śmierci ubezpieczonego lub emeryta/rencisty posiadających na utrzymaniu małżonka i/lub dzieci (**renty rodzinne**).

Emerytury i renty wypłacane są w ramach różnych systemów emerytalnych:

- system powszechny;
- system górniczy;
- system rolniczy;
- system emerytur pomostowych;
- system nauczycielskich świadczeń kompensacyjnych;
- systemy zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszy służb mundurowych i żołnierzy zawodowych, systemy uposażenia sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku.

Świadczenia emerytalno-rentowe finansowane są z:

- funduszy ubezpieczeń społecznych (Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz Emerytur Pomostowych, Fundusz Emerytalno-Rentowy KRUS);
- ze środków budżetu państwa (systemy zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszy służb mundurowych i żołnierzy zawodowych, uposażenia sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku oraz nauczycielskie świadczenia kompensacyjne i renty socjalne).

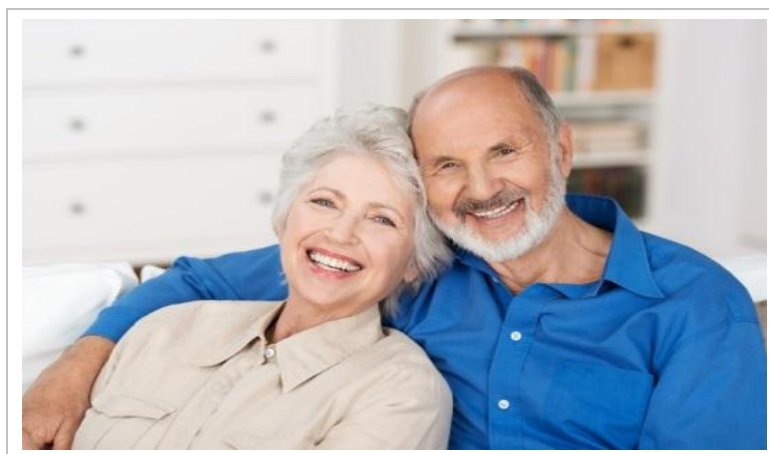
¹<http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/BASLeksykon.xsp?id=A451AFEED9E10A46C1257A560046EED6&null=null>

Prawo do świadczeń emerytalno-rentowych oraz ich wysokość ZUS ustala na podstawie przepisów:

- Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz. U. Nr 237, poz. 1412).

3.1.1 Prawo do emerytury

Zasady nabywania prawa do emerytury zostały uregulowane w Ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przed dniem 1 stycznia 1999 r. prawo do emerytury z ubezpieczenia społecznego było nabywane albo w ramach tzw. ubezpieczenia pracowniczego, albo ubezpieczenia niepracowniczego lub też ubezpieczenia rolników².

Rysunek 3.1 Emeryci

Źródło: www.fotolia.com

Reforma systemu emerytalnego od 1 stycznia 1999 r. dotyczy przede wszystkim osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r. Osoby urodzone przed 1 stycznia 1949 r. nie wchodzi do reformowanego systemu emerytalnego i świadczenia będą otrzymywać według starych zasad. Dla tych osób podstawowym warunkiem przyznania emerytury jest legitymowanie się odpowiednią liczbą okresów składkowych i nieskładkowych. Dla kobiet prawo przewiduje okres 20 lat, a dla mężczyzn 25 lat tych okresów.

Dzięki reformie systemu emerytalnego wprowadzonej od stycznia 1999 r. powstał w Polsce trójfilarowy system emerytalny:

- I filar zarządzany przez instytucję publiczną (ZUS);
- II filar zarządzany przez prywatne instytucje – otwarte fundusze emerytalne (OFE);

²<http://orka.sejm.gov.pl/wydbas.nsf/0/F95B769D3BF2A010C1257424002E780F/%24File/system%20emerytalny.pdf>

- III filar oparty o indywidualne konto emerytalne (IKE), indywidualne konto zabezpieczenia emerytalnego (IKZE) i pracowniczy program emerytalny (PPE).

I i II filar są obowiązkowe. III filar jest dobrowolny i związany ulgami podatkowymi z tytułu odkładanych w nim środków³.

Podział składki na fundusz emerytalny będący w dyspozycji ZUS oraz na otwarty fundusz emerytalny jest obowiązkowy dla ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1968 r. Ubezpieczeni urodzeni po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. mogli przystąpić do wybranego OFE do 31 grudnia 1999 r. Natomiast urodzeni przed 1 stycznia 1949 r. nie mogli i nie mogą przystąpić do OFE, cała ich składka przekazywana jest do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych⁴.

Od dnia 1 stycznia 2013 r., na mocy Ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012r., poz. 637) wysokość emerytury jest uzależniona od następujących składników:

- uwzględnionego okresu składkowego i nieskładkowego;
- wysokości podstawy wymiaru;
- kwoty bazowej, obowiązującej w czasie powstania prawa do świadczenia.

Osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1948 r. mogą nabyć prawo do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym, bez względu na wymiar udowodnionych okresów składkowych i nieskładkowych.

Okresy składkowe to okresy opłacania składek na ubezpieczenia społeczne oraz niektóre okresy, za które składka nie została opłacona, ponieważ nie było takiego obowiązku.

Do okresów składkowych zaliczymy między innymi:

- okres ubezpieczenia;
- okres czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne albo okresy zastępczych form tej służby;
- okres działalności kombatanckiej;
- okres pełnionej służby w Policji (Milicji Obywatelskiej), w Straży Granicznej, w Służbie Więziennej, w Państwowej Straży Pożarnej, w Służbie Celnej, w Biurze Ochrony Rządu;
- okres pobierania zasiłku macierzyńskiego.

Okresy nieskładkowe to zaś okresy, za które nie zostały odprowadzone składki na ubezpieczenia społeczne.

³ http://pl.wikipedia.org/wiki/System_emerytalny_w_Polsce

⁴ <http://orka.sejm.gov.pl/wydbas.nsf/0/F95B769D3BF2A010C1257424002E780F/%24File/system%20emerytalny.pdf>

Okresami nieskładkowymi są między innymi okresy:

- pobierania wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy;
- pobierania zasiłków z ubezpieczenia społecznego chorobowego lub opiekuńczego;
- pobierania świadczenia rehabilitacyjnego;
- studiów doktoranckich i aspirantury naukowej;
- asystenckich studiów przygotowawczych;
- pobierania zasiłku przedemerytalnego i świadczenia przedemerytalnego;
- niezdolności do pracy za które wypłacone zostały z Funduszu Pracy: zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki szkoleniowe lub stypendia.

Osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1968 r. w całości zostały objęte nowym systemem emerytalnym, według którego wysokość emerytury jest uzależniona od sumy składek na ZUS i OFE i przeciętnego dalszego trwania życia⁵.

Ustalenie prawa do emerytury następuje na wniosek ubezpieczonego lub jego pełnomocnika. Wniosek należy złożyć na druku ZUS Rp-1E. Wniosek może być:

- złożony bezpośrednio w oddziale lub inspektoracie ZUS właściwym ze względu na miejsce zameldowana na pobyt stały osoby ubiegającej się o emeryturę; jeżeli wniosek dotyczy również emerytury zagranicznej może zostać złożony w wyznaczonej przez prezesa ZUS jednostce realizującej umowy międzynarodowe⁶;
- zgłoszony ustnie do protokołu;
- przesłany, albo złożony w polskim urzędzie konsularnym lub w innej polskiej placówce dyplomatycznej.

W załącznikach odnaleźć możesz formularz ZUS Rp-1E, powinieneś dokładnie się z nim zapoznać. Odnaleźć go możesz również na stronie www.zus.pl/formul.

Wniosek o emeryturę powinien zawierać:

- imię i nazwisko;
- datę urodzenia;
- miejsce zamieszkania;
- adres do korespondencji;
- numer PESEL, a w razie jego braku – serię i numer dowodu osobistego albo paszportu;

⁵ Art. 26.1 Ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, t.j.: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.

⁶ <http://www.zus.pl/pliki/formularze/Rp-1E.pdf>

- podpis wnioskodawcy, jego pełnomocnika lub osoby upoważnionej;
- nazwa i adres banku oraz numer rachunku bankowego, jeżeli emerytura ma być przekazywana na rachunek bankowy;
- dokumenty wymagane do ustalenia kapitału.

Pojęcie kapitału początkowego wprowadziły przepisy Ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Kapitał początkowy wyliczany jest każdej osobie na dzień 1 stycznia 1999 r., bez względu na to, kiedy zostanie przesłany do ZUS wniosek wraz z dokumentami o jego ustalenie i kiedy zostanie wydana decyzja ustalająca jego wysokość. Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest zobowiązany do przyjęcia wniosków o ustalenie kapitału początkowego od ubezpieczonych w każdym czasie. Wniosek taki powinien być zgłoszony najpóźniej wraz z wnioskiem o emeryturę⁷.

Do wniosku o ustalenie kapitału (druk ZUS Kp-1) dołączamy:

- kwestionariusz dotyczący okresów składkowych i nieskładkowych (druk ZUS Rp-6);
- dokumenty potwierdzające osiągnięte wynagrodzenia – np. zaświadczenie o zatrudnieniu i wynagrodzeniu (druk ZUS Rp-7);
- legitymację ubezpieczeniową (pod warunkiem, że zawiera stosowne wpisy);
- umowy o pracę;
- karty lub listy wynagrodzeń;
- dokumenty potwierdzające okresy składkowe i nieskładkowe – świadectwa pracy, zaświadczenia, legitymację ubezpieczeniową, itp.

W załącznikach odnaleźć możesz formularz ZUS Kp-1 oraz ZUS RP-7 i 6, powinieneś dokładnie się z nimi zapoznać. Odnaleźć je możesz również na stronie www.zus.pl/formul.

3.1.2 Prawo do renty

Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnia łącznie następujące warunki:

- został uznany za niezdolnego do pracy;
- ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy;
- niezdolność do pracy powstała w okresach składkowych lub nieskładkowych albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

⁷ <http://www.zus.pl/default.asp?id=394&p=4>

Za niezdolną do pracy uważa się osobę, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu:

- całkowicie niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy;
- częściowo niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do pracy zgodnej z posiadanym przez nią poziomem kwalifikacji.

W przypadku stwierdzenia naruszenia sprawności organizmu w stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych orzeka się niezdolność do samodzielnej egzystencji⁸.

Okres składkowy i nieskładkowy wymagany do przyznania renty jest uzależniony od wieku osoby, w jakim powstała niezdolność do pracy. Okres ten wynosi:

- 1 rok – jeżeli niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat;
- 2 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 20 do 22 lat;
- 3 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 22 do 25 lat;
- 4 lata – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 25 do 30 lat;
- 5 lat – jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat.

Warunek wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego nie jest wymagany od ubezpieczonego, który stał się niezdolny do pracy z powodu skutków wypadku w drodze do pracy lub z pracy.

Okres wymaganych 5 lat w odniesieniu do osób, u których niezdolność do pracy powstała po ukończeniu 30 roku życia, musi przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przypadającego przed dniem zgłoszenia wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy.

⁸ <http://www.zus.pl/default.asp?p=4&id=400>

Rysunek 3.2 Osoba niezdolna do pracy fizycznej

Źródło: www.fotolia.com

Do rodzajów rent zaliczamy rentę stałą i okresową. Renta stała przysługuje ubezpieczonemu, którego niezdolność do pracy została uznana za trwałą, natomiast renta okresowa przysługuje, jeśli niezdolność do pracy ma charakter czasowy.

Aby dowiedzieć się więcej o rodzajach rent, zapoznaj się z audiocastem pt. „Rodzaje rent”.

- **Wniosek o rentę powinien zawierać:**

- imiona i nazwisko osoby zainteresowanej;
- datę urodzenia;
- imiona rodziców;
- miejsce zamieszkania – zameldowania na pobyt stały;
- adres pobytu i adres do korespondencji (jeżeli są inne niż adres zamieszkania);
- numer PESEL;
- serię i numer dowodu osobistego lub paszportu;
- wskazanie rodzaju świadczenia, o które osoba zainteresowana się ubiega;
- podpis wnioskodawcy, jej pełnomocnika lub osoby upoważnionej do podpisu;
- jeżeli renta ma być przekazywana na rachunek w banku, należy podać nazwę adres banku oraz numer tego konta.

Ustalenie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy następuje na podstawie wniosku osoby zainteresowanej lub jej pełnomocnika, zgłoszonego na piśmie lub ustnie do protokołu. Wniosek najlepiej jest zgłosić na odpowiednim formularzu (druk ZUS Rp-1 R), zapewnia to bowiem, że wnioskodawca poda wszystkie informacje wymagane do wydania decyzji i wypłaty świadczenia.

W załącznikach odnaleźć możesz formularz ZUS Rp-1R, powinieneś dokładnie się z nim zapoznać. Odnaleźć je możesz również na stronie www.zus.pl/formul.

- **Do wniosku o przyznanie renty należy dołączyć:**
 - kwestionariusz dotyczący okresów składkowych i nieskładkowych (druk ZUS Rp-6);
 - dokumenty na potwierdzenie przebytych okresów składkowych i nieskładkowych (świadczenia pracy, legitymację ubezpieczeniową, zaświadczenie szkoły wyższej o programowym toku trwania ukończonych studiów, wyciągi z akt urodzenia dzieci);
 - zaświadczenie pracodawcy o wysokości osiąganego wynagrodzenia (na formularzu według wzoru określonego przez ZUS, (druk ZUS Rp-7) lub legitymację ubezpieczeniową, zawierającą wpisy dotyczące zarobków;
 - zaświadczenie o stanie zdrowia (formularz ZUS N-9) wydane przez lekarza prowadzącego leczenie, wystawione nie wcześniej niż na miesiąc przed datą złożenia wniosku;
 - inną dokumentację medyczną będącą w posiadaniu osoby ubiegającej się o rentę, która może mieć znaczenie dla wydania orzeczenia przez lekarza orzecznika ZUS (historia choroby, karty informacyjne z leczenia szpitalnego, karta badania profilaktycznego, dokumentacja rehabilitacji leczniczej lub zawodowej);
 - wywiad zawodowy (formularz ZUS N-10) – ankietę wypełnioną przez płatnika składek;
 - kartę wypadku w drodze do pracy lub z pracy, jeśli ubezpieczony zgłasza wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy.

W załącznikach odnaleźć możesz formularz ZUS Rp-7 oraz ZUS N-9, ZUS N-10, powinieneś dokładnie się z nimi zapoznać. Odnaleźć je możesz również na stronie www.zus.pl/formul.

- **Dokumentacja w sprawach emerytalno-rentowych⁹**

Pracodawca jest zobowiązany do sporządzenia dokumentacji, na której podstawie ZUS ustala prawo do emerytury lub renty.

Pracodawca, na którym ciąży obowiązek udzielenia pracownikowi pomocy w zakresie kompletowania dokumentów, musi wystawić na podstawie dokumentacji osobowej pracownika:

- dokumenty (zaświadczenia) w celu udowodnienia okresów składkowych i nieskładkowych, w tym przypadających w czasie ubezpieczenia okresów

⁹http://kadry.infor.pl/kadry/ubezpieczenia/emerytury_i_renty/artykuly/672270.emerytury_i_renty_obowiazki_pracodawcy.html

wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy oraz przypadających po 14 listopada 1991 r. okresów pobierania zasiłków chorobowych i opiekuńczych;

- zaświadczenia o wysokości przychodu potrzebnego do ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub renty oraz kapitału początkowego;
- dokumenty (zaświadczenia) w celu udowodnienia:
 - okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze – w celu ustalenia uprawnień do emerytury na podstawie ustawy emerytalnej oraz do emerytury pomostowej,
 - okresów pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze – w celu ustalenia uprawnień do emerytury pomostowej,
 - okresów pracy górniczej,
 - okresów pracy na kolei.
- **Na pracodawcy spoczywa ponadto obowiązek:**
 - przygotowania wniosku o emeryturę ustalaną na dotychczasowych zasadach i przedłożenia go za zgodą pracownika organowi rentowemu nie później niż na 30 dni przed zamierzonym terminem przejścia pracownika na emeryturę;
 - przygotowania – za zgodą pracownika – wniosku o rentę z tytułu niezdolności do pracy i przedłożenia go organowi rentowemu na 30 dni przed ustaniem prawa do zasiłku chorobowego;
 - poinformowania, bezzwłocznie po śmierci pracownika, pozostałej po nim rodziny o warunkach uzyskania renty rodzinnej, przygotowania wniosku o rentę i przedłożenia go organowi rentowemu.
- **Zgodnie z art. 125 ust. 1 ustawy emerytalnej pracodawcy zobowiązani są do:**
 - współdziałania z pracownikiem w gromadzeniu dokumentacji niezbędnej do przyznania świadczenia;
 - wydawania pracownikowi lub organowi rentowemu zaświadczeń niezbędnych do ustalenia prawa do świadczeń i ich wysokości;
 - przygotowania wniosku o emeryturę i przedłożenia go, za zgodą pracownika, organowi rentowemu nie później niż 30 dni przed zamierzonym terminem przejścia pracownika na emeryturę.

Obowiązek pracodawcy dotyczący współdziałania w gromadzeniu dokumentacji niezbędnej do przyznania emerytury, oznacza konieczność prowadzenia i przechowywania dokumentacji osobowej i płacowej pracownika, na której podstawie pracodawca będzie mógł wystawić zaświadczenie potwierdzające okoliczności niezbędne do ustalenia prawa do świadczenia oraz obliczenia jego wysokości. Chodzi przede wszystkim o dokumentację pozwalającą ustalić:

- w jakim okresie i w jakim wymiarze czasu pracy pracownik był zatrudniony;
- wysokość wynagrodzenia podlegającego uwzględnieniu przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury lub renty;

- w jakim okresie pracownik wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze;
- w jakim okresie pracownik korzystał z urlopu wypoczynkowego, urlopu bezpłatnego, pobierał wynagrodzenie za czas choroby lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego.

Prawidłowe wykonywanie tych obowiązków jest możliwe tylko wtedy, gdy pracodawca prowadzi dokumentację, na podstawie której może potwierdzić niezbędne dane. Wysokość emerytury w dużej mierze zależy bowiem od rzetelnego prowadzenia przez pracodawcę dokumentacji przebiegu zatrudnienia i ubezpieczenia pracownika.

Prawo do emerytury ustalonej na dotychczasowych zasadach oraz do renty z tytułu niezdolności do pracy uzależnione jest od wymiaru przebytych okresów składkowych i nieskładkowych, dlatego pracodawca ma obowiązek wydawania pracownikowi zaświadczeń i wszelkich innych dokumentów, które potwierdzą przebycie okresów składkowych i nieskładkowych.

Pracodawca ma również obowiązek wydawać dokumenty w celu ustalenia kapitału początkowego. Zaświadczenie o wysokości zarobków (formularz ZUS Rp-7) jest niezbędne do ustalenia wysokości emerytury lub renty, a także kapitału początkowego. Pracodawca wystawia je na podstawie dokumentacji płacowej, a jeżeli taka się nie zachowała – na podstawie dokumentacji osobowej (np. na podstawie danych zawartych w umowie o pracę czy w innych dokumentach, określających wysokość wynagrodzenia).

- **Prawidłowo prowadzona dokumentacja płacowa pozwala na ustalenie:**

- za jaki okres zatrudnienia wypłacono dane wynagrodzenie (jego składnik);
- od jakich składników wynagrodzenia została opłacona składka;
- w jakich okresach i w jakiej wysokości pracownik pobierał zasiłki z ubezpieczenia społecznego (chorobowe, opiekuńcze, macierzyńskie) i wynagrodzenie za czas choroby.

UWAGA!

Pracodawca ma obowiązek przechowywania dokumentacji płacowej (karty wynagrodzeń albo innych dowodów, na których podstawie jest ustalana podstawa wymiaru emerytury lub renty) oraz osobowej przez 50 lat od dnia zakończenia pracy przez ubezpieczonego (art. 125a ust. 4 ustawy emerytalnej).

- **Wyżej wymienione obowiązki nie dotyczą:**

- zleceniodawców,
- osób fizycznych zatrudniających pracowników, lecz nie wypłacających świadczeń z ubezpieczenia chorobowego,
- płatników składek, którzy opłacają składkę za siebie oraz za osoby współpracujące.

WAŻNE!

Osoby, którym brakuje 4 lat do uzyskania powszechnego wieku emerytalnego, podlegają ochronie przed zwolnieniem. Zatem pracodawca nie może wypowiedzieć

umowy o pracę pracownikowi, któremu brakuje nie więcej niż 4 lata do osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego.

3.2 Wykaz wybranych formularzy i zaświadczeń

- ZUS Rp-1E – wniosek o emeryturę;
- ZUS Rp-1R – wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy;
- Kp-1 – wniosek o ustalenie kapitału początkowego;
- ZUS Rp-6 – informacja dotycząca okresów składkowych i nieskładkowych;
- Rp-7 – zaświadczenie o zatrudnieniu i wynagrodzeniu;
- N-9 – zaświadczenie o stanie zdrowia;
- N-10 – wywiad zawodowy.

3.3 Literatura

3.3.1 Literatura obowiązkowa

- Małkowska D., Jacewicz A., Kadry i płace 2013, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o.o., Gdańsk 2013.

3.3.2 Literatura uzupełniająca

- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz. U. Nr 237, poz. 1412);
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

3.3.3 Netografia

- http://kadry.infor.pl/kadry/ubezpieczenia/emerytury_i_renty/artykuly/672270.emerytury_i_renty_obowiazki_pracodawcy.html;
- <http://orka.sejm.gov.pl/wydbas.nsf/0/F95B769D3BF2A010C1257424002E780F/%24File/system%20emerytalny.pdf>;
- <http://orka.sejm.gov.pl/wydbas.nsf/0/F95B769D3BF2A010C1257424002E780F/%24File/system%20emerytalny.pdf>;
- http://pl.wikipedia.org/wiki/System_emerytalny_w_Polsce;
- <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/BASLeksykon.xsp?id=A451AFEED9E10A46C1257A560046EED6&null=null>;
- <http://www.zus.pl/default.asp?id=394&p=4>;
- <http://www.zus.pl/pliki/formularze/Rp-1E.pdf>.

3.4 Spis rysunków

Rysunek 3.1 Emeryci	3
Rysunek 3.2 Osoba niezdolna do pracy fizycznej	8

3.5 Spis treści

3	Sporządzanie dokumentów w sprawach emerytalno-rentowych	2
3.1	Charakterystyka świadczeń emerytalno-rentowych	2
3.1.1	Prawo do emerytury	3
3.1.2	Prawo do renty	6
3.2	Wykaz wybranych formularzy i zaświadczeń	12
3.3	Literatura	12
3.3.1	Literatura obowiązkowa	12
3.3.2	Literatura uzupełniająca	12
3.3.3	Netografia	12
3.4	Spis rysunków	13